

”

חופש הביטוי במרשתת (אינטרנט) קיבל מעמד מיוחד, בין היתר בשל מעמדו של האינטרנט, המשקל הרב שמייחס הציבור לפרסומים בו והקלות שבה ניתן לפרסמם.

פגיעה בחופש הביטוי - מחיקת תגובות מדפי פייסבוק של אנשי ציבור וחסמת הגישה אליהם

חופש הביטוי הוא זכות יסוד חוקתית שנגזרת מהזכות לכבוד, המעוגנת בחוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו. תכליתיה של הזכות הן לאפשר לכל אדם לבטא את דעותיו והשקפותיו כדי לממש את האוטונומיה שלו ואת הגשמתו העצמית, לממש את ערך ה"אמת" באמצעות שוק חופשי של דעות ורעיונות ולאפשר את קיומה של הדמוקרטיה באמצעות זרימת מידע והחלפת דעות. ההגנה על חופש הביטוי הפוליטי, שהוא נשמת אפו של המשטר הדמוקרטי, זוכה להגנה רחבה במיוחד: "חופש הביטוי הפוליטי אינו עומד למבחן מעשי כאשר עסקינן בהבעת דעות שמצויות בלב-ליבו של הקונצנזוס. הקושי מתעורר כאשר אדם חפץ להביע דעות שמצויות במרחק מה - ואפילו במרחק רב - מלב ההסכמה החברתית המקובלת. אלו הן דעות שעשויות להיתפש על ידי הרוב כקיצוניות, מקוממות ואף פוגעניות". חופש הביטוי הפוליטי הוא המועד ביותר לפגיעה או להתנכלות של השלטון, ולכן נודעת חשיבות מיוחדת להגנה עליו.⁷

בשנים האחרונות הזירה המרכזית שבה מתנהלים דיונים ציבוריים ופומביים ערים היא הזירה הווירטואלית, בעיקר של הרשתות החברתיות. אנשי ציבור וגופים ציבוריים רבים עושים ברשתות החברתיות שימוש נרחב יותר ויותר על מנת להעביר מסרים, לשתף במידע הנוגע לתפקידם הציבורי ו"לשוחח" עם הציבור על מעשיהם במסגרת תפקידם. חופש הביטוי במרשתת (אינטרנט) קיבל אפוא מעמד מיוחד, בין היתר בשל מעמדו של האינטרנט, המשקל הרב שמייחס הציבור לפרסומים בו והקלות שבה ניתן לפרסמם.⁸

7. בג"ץ 5239/11 אבנרי נ' הכנסת (פורסם במאגר ממוחשב, 15.4.15), פסקה 2 לפסק דינו של השופט הנדל.

8. שם, פסקה 5 לפסק דינו של השופט דנציגר. ראו גם ע"א 214/89 אבנרי נ' שפירא, פד"י מג(3) 840 (1989) (להלן - אבנרי נ' שפירא).

9. רע"א 4447/07 מור נ' ברק אי.טי. סי. [1995] החברה לשירותי בזק בינלאומיים בע"מ, פד"י סג(3) 664 (2010); י' זמיר, "חופש הביטוי באינטרנט", משפט וממשל ו' (התשס"ג).

דף פייסבוק הוא מְסֻדָּת (פלטפורמה) של מדיה חברתית, שבה יכולים אנשי ציבור לפרסם את פעילותם הציבורית ולהביע עמדות בנושאים מסוימים. מסדת זו מאפשרת לכל אדם מן היישוב, שיש לו חשבון ברשת חברתית זו, להגיב על הפרסום של איש הציבור ולהביע את עמדתו החיובית או השלילית בנוגע לפרסום או בנוגע לאיש הציבור שפרסם אותו.

בשנת 2016 החלה הנציבות לקבל תלונות על כך שאישי ציבור שונים מחקו תגובות של המתלוננים מדף הפייסבוק שלהם או חסמו את גישתם של המתלוננים אליו.

לצורך בירור תלונות אלה בודקת הנציבות אם מדובר בדף פייסבוק בעל "סממנים ציבוריים", ובכלל זה:

- **סוג הדף** - האם מדובר בדף ציבורי או ב"דף אוהדים" של איש ציבור או גוף ציבורי שכל אדם בעל חשבון פייסבוק יכול להיחשף אליו באמצעות התחברות לדף (הקשה על "לייק") או באמצעות חשבונות של חברים אחרים ברשת - או להבדיל מדובר בדף פייסבוק פרטי שאליו חשופים רק מי שמוגדרים "חברים" של בעל הדף;
- **מימון הדף** - האם החזקת הדף והפעלתו ממומנות על ידי הגוף הציבורי;
- **הפעלת הדף** - האם הדף מופעל על ידי עובדי ציבור מטעמו של איש הציבור או על ידי איש הציבור בעצמו באופן פרטי;
- **תוכני הדף** - האם הדף משמש את איש הציבור ועיקר תכניו קשורים למילוי תפקידו הציבורי, או שעיקר תכניו פרטיים ואישיים.

אם הסממנים הציבוריים רבים, אזי הנציבות תכיר בכך שמדובר בדף פייסבוק "ציבורי", וככלל על ניהול הדף בידי איש הציבור או מי מטעמו חלים כללי היסוד של המשפט הציבורי. לפיכך אם מתברר כי מדובר בחסימה או מחיקה של תגובה מן הדף, בוחנת הנציבות את המעשה בהתאם לכללי המשפט המינהלי והחוקתי, שכן אי-מתן האפשרות לאדם להגיב בדף פייסבוק רשמי של איש ציבור או מחיקת תגובתו הם בגדר מעשה הפוגע בחופש הביטוי של אותו אדם¹⁰.

לפי כללי המשפט הישראלי, הזכות להגנה על חופש הביטוי היא זכות רחבה, גם אם לא מוחלטת, והפגיעה בה מותרת רק בהתאם לפסקת ההגבלה שבסעיף 8 לחוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו. לפיכך בוחנת הנציבות אם אי-מתן האפשרות למתלונן לפרסם תגובות בדף הפייסבוק הציבורי של איש הציבור או מחיקת תגובתו נעשו לתכלית ראויה והפגיעה בו נעשתה במידה שאינה עולה על הנדרש לשם השגת התכלית. יצוין כי כאשר מדובר בחופש ביטוי פוליטי תהיה הבדיקה של הפגיעה בזכות והעמידה בתנאי פסקת ההגבלה קפדנית והדוקה¹¹.

10. יצוין שיש ביטויים שלא יזכו את הדובר בהגנה על חופש הביטוי שלו, כגון אמירות שהן בגדר עבירות פליליות חמורות. עם זאת, בנסיבות מסוימות גם ביטויים שיש לגביהם איסור פלילי, כגון העלבת עובד ציבור, ייחשבו ביטויים שחוסים תחת זכות זו - ראו דנ"פ 7383/08 אונגרפלד נ' מדינת ישראל, פד"י סה(1) 23 (2011).

11. בג"ץ אבני נ' הכנסת, (ה"ש 7 לעיל).

כאשר איש הציבור טוען בתגובה על התלונה כי החסימה בוצעה בעקבות פרסום פוגע, מסית, מטריד או מציף¹², בודקת הנציבות את אופי הפרסום ואת תכלית החסימה. למשל, הנציבות בודקת אם יש בפרסום משום פגיעה בזכותו של איש הציבור לשם טוב, אם הוא בגדר התבטאות מסיתה או גזענית האסורה על פי החוק, אם הוא בגדר פרסום מציף שיש בו כדי לפגוע בחופש הביטוי של יתר הציבור המבקש להשתתף בשיח שעל גבי דף הפייסבוק, או שהוא בגדר ניבול פה. חסימת פרסומים ממין זה היא בגדר פעולה בעלת תכלית ראויה.

יודגש כי מניעת ביקורת לא נוחה לאיש הציבור או לגוף הציבורי אינה בבחינת תכלית ראויה בהקשר זה.

גם אם מדובר בהתבטאות שמצדיקה לכאורה את מחיקתה מדף הפייסבוק, בודקת הנציבות אם הפגיעה בחופש הביטוי היא מידתית; דהיינו, אם האמצעי שנבחר הולם את התכלית, אם הוא פוגע במידה הפחותה ביותר האפשרית בזכות החוקתית ואין אמצעי מתאים שפגיעתו פחותה, ומה היחס שבין הפגיעה בחופש הביטוי לבין התועלת הגלומה במעשה הפגיעה. כך למשל, חסימת הגישה לדף המונעת מראש הבעת כל ביטוי שהוא היא אמצעי חריף, כיוון שהוא חל על כל ביטוי עתידי¹³. לעומתה, ניתן לעתים לנקוט אמצעים שפגיעתם בחופש הביטוי פחותה, כמו מתן

12. פרסום מציף הוא פרסום התופס מקום רב בדף הפייסבוק וגורם לכך שפרסומים של אנשים אחרים יידחקו כלפי מטה והחשיפה אליהם תקטן.

13. אבנרי נ' שפירא - הפגיעה בחופש הביטוי באמצעות מניעת פרסום עתידי, שאולי יש בו לשון הרע היא קשה יותר, וככלל, במצב כזה תינתן לזכות לחופש הביטוי עדיפות על פני הזכות של איש הציבור לשם טוב.

”

אזהרה למגיב לפני מחיקת התגובה; מחיקת התגובה; מתן אזהרה לפני חסימה או חסימה מוגבלת בזמן.

עמדת נציב תלונות הציבור
היא שראוי שנבחר
ציבור - בייחוד מקום שבו
יש שימוש בכספי ציבור
למימון הפעילות בדף
הפייסבוק - יאמצו מדיניות
שימוש ונהלים לתפעול
דף הפייסבוק אשר יעלו
בקנה אחד עם הזכות
לחופש הביטוי, וכן יקבעו
אמצעים מידתיים שיינקטו
כנגד המפרים את מדיניות
השימוש והנהלים שנקבעו.

עמדת הנציבות היא כי על גוף ציבורי או איש ציבור המפעיל דף פייסבוק ציבורי לפרסם מדיניות בדבר השימוש בדף ולקבוע נהלים שיסדירו שימוש סביר וראוי בתגובות הציבור המופיעות בדף הפייסבוק, כדי לשמור על כבוד השיח והמשתמשים בדף, בשים לב בין היתר לאופיו הציבורי של הדף, לחופש הביטוי ולחשיבות הביקורת הציבורית. על נוהלי השימוש לעלות בקנה אחד עם הזכות לחופש הביטוי ולכלול אמצעי תגובה מידתיים שיינקטו נגד המפרים את מדיניות השימוש בדף, כגון אזהרה קודם מחיקה או חסימה לזמן מוגבל בתגובה על הפרות הראשונות.

יצוין בעניין זה כי לפי חוק מבקר המדינה, הנציבות מנועה מלברר תלונות על חבר כנסת בשל מעשה שעשה במילוי תפקידו כחבר כנסת או למען מילוי תפקידו זה, או תלונות על שר בפעולתו כחבר הממשלה, למעט על פעולתו כממונה על משרד או על תחום פעולה. אשר על כן, אם תלונה נסבה על דף פייסבוק של חבר כנסת, הנציבות לא תברר אותה, הגם שיתכן שחבר הכנסת מקיים פעילות זו במימון ציבורי שהוא זכאי לו לשם קיום קשר עם הבוחר. כך גם תימנע הנציבות מלהתערב כאשר מדובר בדף אישי שאין לו כל זיקה לגוף הציבורי. הפורום המתאים לדון במקרים אחרונים אלו הוא בעיקר המרחב הציבורי, שבו חיה ונושמת הדמוקרטיה הישראלית - השיח הציבורי, התקשורת המסורתית והמרחב האינטרנטי (ובעיקר הרשתות החברתיות). עם זאת, עמדת נציב תלונות הציבור היא שראוי שנבחר ציבור - בייחוד מקום שבו יש שימוש בכספי ציבור למימון הפעילות בדף הפייסבוק - יאמצו מדיניות שימוש ונהלים לתפעול דף הפייסבוק אשר יעלו בקנה אחד עם הזכות לחופש הביטוי, וכן יקבעו אמצעים מידתיים שיינקטו כנגד המפרים את מדיניות השימוש והנהלים שנקבעו.

[1] עיריית פתח תקווה

הנה דוגמה הממחישה את דרך טיפולה של הנציבות בתלונות בתחום זה: מתלונן טען שנחסמה גישתו לדף הפייסבוק הרשמי של ראש עיריית פתח תקווה בדרך שלא אפשרה לו לכתוב ולהגיב בדף. הנציבות הצביעה לפני ראש העירייה על שאין הוא רשאי לפגוע בחופש הביטוי של המתלונן אלא לתכלית ראויה ובמידה שאינה עולה על הנדרש. עוד קבעה הנציבות שמאחר שמדובר בדף פייסבוק ציבורי, ועל מנת לשמור על רמת שיח תרבותי, מן הראוי שהעירייה תקבע כללי התנהגות ברורים בתקנון הדף, כדי שכל הנכנס אליו ידע שהוא כפוף להם. נוסף על כך יש להסדיר את האופן שבו תינקט הסנקציה כלפי מגיב המפר את כללי השיח של הדף, וראוי שתהליך החסימה יהיה הדרגתי ויכלול, בין היתר, התראה מנומקת לפני חסימה ותיעוד של הדברים כדי לאפשר ביקורת על ההחלטה. העירייה הודיעה כי קיבלה את הערותיה של הנציבות והיא נערכת ליישומן. (1003193)